

Politisk kronik

1. halvår 1999

Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Efter vedtagelsen af finansloven for 1999 den 17. december 1998, skulle det indgåede efterlønsforlig omsættes til konkret lovtekst. Og det voldte yderligere problemer for regeringen. Det var et bastant krav fra LO, at det indarbejdedes i lovteksten, at der oprettedes en personlig efterlønskonto for hver enkelt, der meldte sig til ordningen, således at vedkommende kunne få pengene tilbage, hvis efterlønsordningen blev væsentligt ændret eller helt afskaffet. Lovteknisk blev det af forligspartierne vurderet til at være umuligt at indskrive i teksten, hvilke situationer der en gang i fremtiden kunne regnes som »væsentlige ændringer«. Alternativt forlangte LO for at øge tilliden til ordningen, at forligspartiernes ordførere fra Folketingets talerstol udstedte en offentlig garanti for, at kommende efterlønsmodtagere ville få de ekstra kontingentindbetalinger retur, hvis ordningen ændredes. Dette blev klart afvist med den begrundelse, at de nuværende lovgivere ikke kunne binde et kommende politisk flertal i Folketinget. Ud over spørgsmålet om at skabe maksimal tillid til ordningen og dermed få så mange som muligt til at tilslutte sig den, havde forligspartierne også problemer med at finde en ordning for de selvstændige, som ønskede at gå på efterløn.

Under forhandlingerne fremlagde arbejdsminister Ove Hygum den 3. februar et notat fra Justitsministeriet, hvori det blev fastslået

med henvisning til Grundlovens §73 stk. 1 om ejendomsrettens ukrænkelighed, at folk havde ret til at få tilbagebetalt deres efterlønsbidrag, hvis Folketinget skulle afskaffe ordningen. Dette kunne mindske, men ikke helt fjerne den mistillid, der var oparbejdet til ordningens uændrede varighed. Den 5. februar kunne regeringen efter endnu en omgang langvarige forhandlinger, hvor en ordning for de selvstændige næringsdrivende blev forhandlet på plads, endelig fremlægge lovforslaget i Folketinget. Under udvalgsarbejdet foretog regeringen den 24. marts et holdningsskifte, idet den fremsatte et ændringsforslag som indebar, at personer, der havde indbetalt efterlønsbidraget, til enhver tid kunne vælge at få deres indbetalte bidrag overført til en personlig alderspension. De øvrige forligspartier og LO udtrykte stor tilfredshed hermed og det omstridte lovkompleks kunne herefter vedtages uden yderligere dramatik.

For Socialdemokratiet havde forløbet været dybt bekymrende. Partiet var sendt til tælling i meningsmålingerne, det organisatoriske bagland var i oprør og fagbevægelsens støtte var tvivlsom, ja i visse forbund nærmest fraværende. Partiledelsen måtte stille til klø og kritik på møder landet over, men netop gennem denne intensive mødevirksomhed kunne ledende socialdemokrater også forklare sig og tage en del af brodden af kritikken. Desuden erkendte ledelsen åbent, at medlemsor-

ganisationen måtte inddrages mere og på et tidligere tidspunkt ved den fremtidige politikudformning. Således vedtog partiets hovedbestyrelse den 6. februar at sende en række emner til debat i medlemsorganisationen og i fagbevægelsen inden de blev endeligt præsenteret som partiets officielle politik. Således, og fordi efterlønsreformen efterhånden gled ud af mediebilledet, lykkedes det gradvist partiet at genvinde en stor del af det tabte terræn, men ikke det hele. Meningsmålingerne i sommeren vist en tilslutning mellem 25% og 30%.

Den socialdemokratiske tradition for at kerne tropperne står sammen, når det virkelig stormer, kan man bestemt ikke sige prægede Det konservative Folkepartis adfærd. I januar blev partiet endnu engang kastet ud i et internt opgør. Den kritik, der var fremkommet af partiledelsens håndtering af finanslovsforhandlingerne i november 1998 samt den lidt smigrende anonyme artikel i *Aktuelt* i december 1998 (se *Økonomi og Politik* nr. 1 1999 side 59) om den konservative folketingsgruppes julefrokost, foranledigede den nyvalgte formand for landsorganisationen Poul Andreassen til at hasteindkalde partiets hovedbestyrelse til et møde den 15. januar. Det var ikke første gang under den konservative strid, at anonyme kilder havde fodret pressen med oplysninger om interne forhold, og det fandt partiformanden helt og aldeles uholdbart. Mængden af anonyme kilder er altid ligefrem proportional med omfanget og dybden af partiinterne uenigheder. Blandt andet på grundlag af de personlige samtaler han havde haft med hvert enkelt gruppemedlem, var det hans formål med hovedbestyrelsesmødet at få sat en stopper for den trafik samt at få opbakning til at gennemføre et nyt sæt samarbejdsregler i folketingsgruppen, som skulle sikre ro og fred. Desuden ville han fremlægge en mere langsigtet plan for partiets genrejsning.

Under de personlige samtaler havde partiformanden dannet sig det indtryk, at Jens Heimbürger var en væsentlig kilde til uroen i partiet. Han havde flere gange offentligt udtalt sig kritisk om partiets ledelse og senest i forbindelse med partiformandens reaktion på den famøse julefrokostartikel karakteriseret ham som latterlig og visionsløs. På et møde på tomandshånd med Jens Heimbürger den 14. januar havde Poul Andreassen derfor opfordret ham til frivilligt at trække sig fra folketingsgruppen med den begrundelse, at han havde optrådt illoyalt over for partiet. Dette nægtede Jens Heimbürger at gøre. Han foreslog i stedet, at han tog orlov fra Folketinget for resten af folketingsåret.

Lige inden hovedbestyrelsesmødet den 15. januar blev der afholdt et møde i forretningsudvalget, og her besluttede et flertal på seks mod én at anbefale hovedbestyrelsen, at den skulle opfordre Jens Heimbürger til frivilligt at træde tilbage. Både den politiske leder Pia Christmas-Møller, gruppeformand Helge Adam Møller og partiformand Poul Andreassen havde stemt for. På hovedbestyrelsesmødet blev denne indstilling fremlagt, og gruppeformanden gjorde det klart, at han ville indstille til folketingsgruppen, at Heimbürger blev ekskluderet, hvis han ikke trak sig frivilligt. Herefter udviklede mødet sig ret så dramatisk. Det viste sig nemlig, at flere af mødedeltagerne ikke ville støtte denne opfordring, og ifølge pressens oplysninger skulle nogle fra folketingsgruppen have truet med også at forlade gruppen, hvis Heimbürger blev ekskluderet. Hvorom alting er, indlæggene på mødet var af en sådan karakter, at mødet blev afbrudt og partitoppen – suppleret med enkelte andre herunder Poul Schlüter – gik i enerum. Med en mulig risiko for en sprængning af partiet hængende over hovedet og på anbefaling af Poul Schlüter om at vise besindighed, vendte ledelsen tilbage til mødet, som herefter enedes om den orlovsmodel, som Heimbürger selv havde foreslået.

Mødet havde således udviklet sig til en regulær magtpolitisk konfrontation mellem partiets to fløje. Den ene støttede den politiske leder Pia Christmas-Møller og bestod af Bendt Bendtsen, Flemming Hansen, Kaj Ikast, Knud E. Kirkegaard, Brian Mikkelsen, Helge Adam Møller, Per Stig Møller og Pernille Sams. Den anden benævnt Engell-fløjen bestod af foruden Hans Engell, Lene Espersen, Henning Grove, Jens Heimbürger, Henriette Kjær og Gitte Seeberg. Frank Dahlgaard regnedes – også i denne sammenhæng – som »uafhængig«.

Resultatet af konfrontationen kan vanskeligt tolkes på anden måde, end at den siddende ledelse havde lidt et alvorligt nederlag. Den havde ikke kunnet komme igennem med en eksklusion, eller i hvert fald ikke haft styrke og/eller mod nok til at gennemtvinge den. Dette var dog ikke ensbetydende med, at den anden fløj i partiet havde vundet en sejr. Godt nok havde den haft styrke til at forhindre en egentlig eksklusion, men ikke til at forhindre at et af dens medlemmer blev sendt »til afkøling« og for en tid helt måtte forlade folketingsarbejdet. Med en sådan udgang på et opgør, hvor der kun er tabere tilbage, tegnede den nærmeste fremtid sig ikke godt for partiet. Konflikten var ikke blevet løst, der var blot udkæmpet endnu et slag. Flere måtte derfor forventes. Den tolkning understøttedes af de udtalelser Brian Mikkelsen, Pernille Sams og Helge Adam Møller fremkom med efter hovedbestyrelsesmødet og dagen derpå. Således udtalte Helge Adam Møller til TV-Avisen, at han helst havde set Jens Heimbürger smidt helt ud af partiet, og at han håbede, at han aldrig vendte tilbage til Christiansborg. Disse udtalelser udløste omgående skarpe reaktioner fra andre medlemmer af hovedbestyrelsen, som erklærede, at nu var det gruppeformanden, der optrådte illoyalt over for en beslutning truffet i et af partiets kompetente organer. For offentligheden tegnede konflikten i partiet sig fortsat som et bit-

tert personopgør uden synlig politisk substans.

Orlovsmodellen løb ind i et par problemer. Det første var, at Jens Heimbürgers 1. suppleant, den tidligere partiformand og minister Torben Rechendorff ikke ville overtage hans plads med blandt andet den begrundelse, at han ikke ønskede at deltage i det »Heimbürgerske cirkus«. Heller ikke 2. suppleanten, advokat John Winther udtrykte umiddelbart begejstring ved tanken om en kort periode i Folketinget. Han indvilgede dog til sidst i at overtage pladsen. Det andet problem var af principiel karakter. Det er kun Folketinget, der kan bevilge et medlem orlov. En sådan bevilges ifølge Folketingets forretningsorden på grund af sygdom, graviditet, barsel, midlertidig udsendelse i offentligt hverv, hvis medlemmet bliver minister eller hvis medlemmet af andre grunde ikke vil kunne deltage i Folketingets møder i mindst syv dage. Jens Heimbürger havde søgt Præsidiet om orlov af personlige grunde. Der var imidlertid ikke skygge af tvivl om, dels at han ville kunne møde i Folketinget, dels at der var tale om en form for frivillig tvang. Skulle et parti med andre ord have ret til at tvinge et medlem til for en kortere eller længere periode at forlade Folketinget. Ifølge Grundloven var det principielt alene vælgerne, der i sidste instans havde afgørelsen med hensyn til, hvem der skulle sidde i Folketinget. Den 19. januar skete derfor det meget usædvanlige, at Folketinget gennemførte en afstemning om en orlovsansøgning. 91 stemte for, 19 imod og 7 hverken for eller imod. Præsidiet tilkendegav, at det ville tage initiativ til, at der gennemførtes en præcisering af forretningsordenens bestemmelser om privat orlov. Den konservative strid satte sig således spor de forskellige steder.

For partiet selv var det dønningerne ude i det organisatoriske bagland, der var de alvorligste. Det manglede ikke på villighed blandt partiets tillidsfolk til at ytre sig, når journali-

sterne bad om en kommentar eller vurdering. De fløje, der fandtes på Christiansborg, gen fandtes ude i landet. Der var stærk kritik af den nye partiformand, af hele ledelsens håndtering af sagen, af at der slet ikke var en ledelse, men også af at ledelsen var for diktatorisk. Der var også en stærk kritik af, at Jens Heimbürger ikke blev ekskluderet, og af at medlemmer af hovedbestyrelsen ikke havde fulgt partiledelsens anbefaling desangående. Frustrationen over, at det konservative arbejde i kommuner og amter blev overskygget og ødelagt af folketingsgruppens evindelige stridigheder var stor og stigende. Det gav sig blandt andet det tragikomiske udslag, at formanden og de øvrige 21 medlemmer af vælgerforeningen i Støvring meddelte, at de gik i strejke. Al normal aktivitet såsom politiske møder og herved af nye medlemmer blev indstillet. Foreningen havde da mistet halvdelen af medlemmerne. Det centrale partikontor kunne oplyse, at medlemstallet nu var kommet ned under 30.000, idet godt 800 havde meldt sig ud af partiet siden valget i marts 1998. Det var tilsyneladende ikke kun i Støvring, at man fandt, at bægeret var fuldt.

I al krudtrøgen fra Heimbürger-slaget forsvandt partiformandens langsigtede plan for en genrejning af partiet ud af syne. Men da røgen havde lagt sig, og rengøringen af partiet for illoyalitet, som det omtaltes, var gennemført, genoptoges arbejdet med planen. Som tidligere nævnt var et af elementerne at skabe en bedre arbejdsform i folketingsgruppen, således at alle gruppemedlemmerne i højere grad blev inddraget i de væsentlige beslutninger. Dette blev drøftet på et heldagsmøde i gruppen den 29. januar med partiformanden som mødeleder. På mødet blev der drøftet politik, og det blev besluttet, at partiet skulle forsøge at profilere sig stærkere på rets-, forsvars-, erhvervs-, uddannelses- og familiepolitikken. Desuden skulle gruppebestyrelsen have mere indflydelse i forhold til gruppens ledelse, hvilket blev tolket som en fremstrakt hånd til Engell-fløjen, idet både

Gitte Seeberg og Henning Grove havde sæde i gruppebestyrelsen. Endelig meddelte gruppeformanden Helge Adam Møller, at de på mødet havde grinet og grinet og grinet sammen. Ind i mellem havde de sågar også grinet lidt af sig selv. Signalet var tydeligt: nu var der langt om længe skabt ro og fred i gruppen.

Blandt de andre elementer i partiformandens genrejningsplan var igangsættelse af arbejdet med at udforme et nyt partiprogram under overskriften C 2000. Desuden skulle partiets pressetjeneste udvides og effektiviseres, og den siden august 1998 ledige stilling som pressechef besættes. Kontakten til medlemmerne og deres muligheder for at øve indflydelse skulle udbygges væsentligt blandt andet gennem investeringer i ny elektronisk kommunikationsteknologi. Endvidere gjorde partiformanden sig også til talsmand for, at partiets politiske leder fremover skulle vælges af medlemmerne på partiets landsrådsmøde og ikke som hidtil af folketingsgruppen. Et initiativ fra 74 vælgerforeninger fra hele landet om at få vedtaget nye vedtægter pegede i samme retning: øget indflydelse til medlemmerne, mindre topstyring, en slankning af hovedbestyrelsen fra ca. 45 medlemmer til ca. 30 hvoraf et flertal skulle vælges direkte af de delegerede på landsrådsmødet. Dette ville i givet fald indebære, at de 16 amtsformænd ikke længere ville være fødte medlemmer af hovedbestyrelsen. At netop amtsformændene havde deltaget flittigt i de offentlige skænderier kan måske have inspireret de 74 vælgerforeninger til at komme med det forslag. Opretholdelse af ro og orden, politisk profilering og en vedtægtsdebat, i sandhed en omfattende dagsorden for det kriseramte parti med mange lig i lasten.

Den 15. juni blev partiet ramt af endnu et tilfælde af illoyalitet. Frank Dahlgaard røbede i et interview i *Aktuelt*, at han ved valget til Europaparlamentet havde stemt på Mogens Camre fra Dansk Folkeparti. Frank

Dahlgaard havde søgt opstilling til Europaparlamentet med den argumentation, at der burde være en konservativ unionsmodstander opstillet på partiets liste, så de mange borgerlige EU-skeptikere også havde en kandidat at stemme på. Det var ikke lykkedes. Han var derfor hjemløs ved dette valg, og derfor havde han stemt, som han havde. For partiledelsen var der intet andet at gøre end at indstille Frank Dahlgaard til eksklusion, da han ikke selv ville trække sig. Den beslutning blev truffet den 16. juni i fuld enighed blandt de øvrige 15 medlemmer af folketingsgruppen. For første gang i partiets historie var et gruppe-medlem blevet ekskluderet. At enighed herom kunne opnås uden problemer skyldtes dels, at han ved mange tidligere lejligheder havde indtaget nogle for partiet kontroversielle særstandpunkter dels og nok så væsentligt, at han ikke var en fast del af en af fløjene i partiet. Derfor kunne eksklusionen ikke blive et symbol på styrkeforholdet mellem disse. Frank Dahlgaards eksklusion fik iøvrigt den konsekvens, at nogle EU-skeptiske tillidsfolk i partiet dannede en intern anti-EU gruppe. Endvidere indledte han som løsgænger et teknisk samarbejde med Dansk Folkeparti, som blandt andet indebar, at han indgik i det valgforbund af borgerlige partier, der træder i kraft, når udvalgposterne i det nye folketingsår skal fordeles. Målet var en plads i Europaudvalget.

Som halvåret var begyndt for de konservative, således sluttede det også: en offentlig diskussion om ledelsens kvaliteter eller mangel på samme. Partiets klare nederlag ved Europaparlamentsvalget den 10. juni havde ikke hjulpet på humøret endsige styrket ledelsen. Hertil kom, at partiformand Poul Andreassen i et interview i Berlingske Tidende den 20. juni fik formuleret sig sådan, at det med blot en anelse ond vilje kunne tolkes som en slet skjult mistillidserklæring til den politiske leder Pia Christmas-Møller. Selvdementerede han denne tolkning. Andre gav imidlertid udtryk for, at han havde ret, og at-

ter andre fandt, at han selv var blevet et problem for partiet på grund af manglende politisk tæft. Dette kunne man ikke beskyldes Hans Engell for. Han havde som forsvarspolitisk ordfører for partiet markeret sig stærkt under forsvarforhandlingerne og under Kosovokrisen. Røster i partiets bagland mente derfor, at han burde ændre sin beslutning om ikke at genopstille ved næste folketingsvalg. Den 27. juni udtalte partiets finanspolitiske ordfører og medlem af Engell-fløjen Gitte Seeberg, at hun syntes, at det var godt og rigtigt, at partiformanden havde lagt op til en debat om de politiske ledelsesforhold i partiet i god tid inden næste valg. Våbenhvilen var hermed brudt, og den konservative borgerkrig kunne gå ind i sit 6. halvår.

Det gældende forsvarsforlig, der var indgået i forbindelse med finanslovsforhandlingerne i november 1995 (se Økonomi og Politik nr. 1 1996 side 59), ville udløbe med udgangen af 1999. Forhandlingerne om et nyt forsvarsforlig fandt sted på baggrund af en ganske anden international og sikkerhedspolitisk situation. Ruslands fortsatte svækkelse, NATO's udvidelse mod øst, EU's øgede sikkerheds- og forsvarspolitiske engagement og ikke mindst konflikterne på Balkan kulminerende med NATO's massive luftangreb på Serbien for at gennemtvinge en ordning af Kosovos fremtidige status kan nævnes som nogle af de vigtigste faktorer, der havde indvirkning på forhandlingerne om, hvilken indretning og rolle det danske forsvar skulle have fremover. Desuden kunne politikerne føre deres forhandlinger ud fra en viden om, at der ikke siden 1949 havde været en så stor tilslutning i befolkningen til det danske medlemskab af NATO, samt at den generelle vilje til at betale forsvarsudgifterne var i beskeden vækst.

Den 23. februar præsenterede regeringen et forhandlingsoplæg. Det indeholdt blandt andet reduktioner af hærens krigsstyrke med omkring 14.000 soldater, en udvidelse af hærens bidrag til NATO's reaktionsstyrke,

anskaffelse af transporthelikoptere til Den internationale Brigade, nedsættelse af tjenestetiden på to måneder for en stor del af de værnepligtige, reduktion af stampersonalet, bygningen af et fleksibelt støtteskib, skrotning af tre ud af fem u-både samt nogle andre skibstyper, anskaffelse af fire transportfly, sammenlægninger og flytninger af enheder, altså kasernenedlæggelser. Ifølge regeringens beregninger indeholdt oplægget samlede besparelse på ca. 3,7 milliarder kroner over en fire-årig periode.

Udspillet blev modtaget overordentlig negativt af de borgerlige partier. De var stærkt utilfredse med, at anbefalingerne i den af Forsvarskommissionen i november 1998 afgiven betænkning ikke i højere grad var blevet fulgt, når det gjaldt det samlede forsvarsstruktur. De var også af den opfattelse, at besparelserne ikke var 3,7 milliarder kroner, men snarere det dobbelte. Især besparelserne på søværnet, nedskæringen af værnepligten og den manglede danske deltagelse i udviklingen af et nyt kampfly vakte harme.

Venstre, Det konservative Folkeparti, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti traf beslutning om, at de ville forhandle samlet med regeringen. Hverken Dansk Folkeparti eller Fremskridtspartiet blev inviteret med til de borgerlige partiers drøftelser. Det vakte vrede hos Dansk Folkeparti, som på sit sidste årsmøde bevidst havde betonet sin forsvarsvenlige indstilling. Deres tolkning var, at partiets udelukkelse fra den borgerlige kreds alene skyldtes partitaktiske overvejelser hos de konservative, som i kampen om de borgerlige stemmer ikke ønskede at lukke Dansk Folkeparti ind i et forsvarsforlig. Socialistisk Folkeparti erklærede, at det var parat til at støtte regeringens udspil i den form det havde, fremfor at de borgerlige partier fik indflydelse. Enhedslisten ville ikke stemme for et forsvarsforlig, men ville dog gerne være med til at stemme de foreslåede besparelser igennem i Folketinget. Selvom disse

tilkendegivelser fra venstrefløjspartierne kunne se ud som en styrkelse af regeringens forhandlingsposition, var de dog af yderst tvivlsom værdi. Der var ikke nogen tvivl om, at regeringen reelt gik efter et flerårigt forlig med den traditionelle kreds af forsvarsforligspartier fremfor at begive sig ind i en uoverskuelig situation, hvor forsvarrets økonomiske forhold skulle afgøres under de årligt tilbagevendende finanslovsforhandlinger.

Efter at regeringen havde gennemført en række orienterende møder med alle Folketingets partier afleverede de fire borgerlige partier deres udspil til forsvarsminister Hans Hækkerup den 23. april. I det udspil var der to ultimative krav. For det første, at mindst tre af søværnets fem u-både blev bevaret og for det andet, at der ikke skulle ske en reduktion af værnepligtstiden med de af regeringen foreslåede to måneder. Hertil kom en række andre forhold som partierne tillagde central betydning, såsom etablering af en international reaktionsstyrke i flyvevåbnet og søværnet, at hærens krigsstyrke fastsattes til 48.000 soldater, at fire flyeskadriller bevaredes, bygning af to kommandostøtteskibe og to patruljeskibe samt at Danmark gik fuldt ind i udviklingsprojektet af et nyt jagerfly. Endelig foreslog de, at der blev indgået et forlig, der rakte fem eller seks år frem i tiden mod regeringens kun fire år. Udspillet indeholdt intet om kasernelukninger, et traditionelt meget ømtåleligt emne, som givetvis først ville blive besluttet i den allersidste fase af forhandlingsforløbet.

Herefter kunne realitetsforhandlingerne begynde under ledelse af forsvarsminister Hans Hækkerup og økonomiminister Marianne Jelved. Og de skred så sildigt frem med de sædvanlige markeringer til offentligheden. Den almindelig forventning var dog, at et forlig ville blive indgået inden Folketingets sommerferie, da begge parter havde en interesse i, at forsvaret kunne holdes uden for efterårets finanslovsforhandlinger. Og det holdt

stik. Den 25. maj indgik regeringen et forlig med Venstre, Det konservative Folkeparti, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti, et forlig der rakte frem til og med 2004. Dermed var der også bragt klarhed over forsvarets forhold et godt stykke om på den anden side af det næste folketingsvalg.

Af forligsparternes udtalelse fremgik det, at der var stor tilfredshed med forliget, en tilfredshed som forekom reel og ikke bare konventionel. Når nedskæringer, omlægninger og nyanskaffelser blev regnet sammen betød forliget, at det samlede forsvar skulle spare ca. 450 millioner kroner om året. Det var klart mindre end regeringens udspil og især hvad de radikale havde ønsket. De kunne så til gengæld være tilfredse med den øgede vægt, der blev lagt på forsvarets muligheder for at kunne deltage i de internationale kriseløsningsopgaver i forhold til det traditionelle territorialforsvar. Blandt de store materielanskaffelser, der blev aftalt, kan nævnes fire nye transportfly, et antal nye redningshelikoptere, to store og fleksible skibe, der kunne bruges som støtte til landoperationer, til hospitalsskib eller til minerydning, samt at Danmark fortsat deltog i udviklingsarbejdet med et nyt jagerfly. De borgerlige partier fik opfyldt deres ultimative krav om bevarelsen af tre ubåde samt at værnepligtstiden blev bevaret, men måtte gå med til andre reduktioner af mandskabet samt nedlæggelsen af seks kaserne og reduktioner og sammenlægning af andre. Alt i alt var der således tale om et klassisk forlig, hvor der blevet givet og taget på begge sider af bordet, og hvor sigtet om at gennemføre en strukturtilpasning, der svarede til de nye og øgede internationale forpligtelser af sikkerhedspolitisk og humanitær karakter, blev fastholdt.

Valg til Europaparamentet havde hidtil ikke været noget, der havde tiltrukket sig den store interesse blandt de danske vælgere. Stemmeprocenten havde svinget mellem 46,2% og 52,5%. Der knyttede sig dog visse for-

håbninger til, at det ville ændre sig ved valget den 10. juni. De byggede på, at EU-problematikken jævnt hen indtog en lidt mere fremtrædende plads i den løbende politiske debat, end det hidtil havde været tilfældet. Den næsten konstante diskussion om de danske forbehold bidrog stærkt hertil. EU spillede også en aktiv rolle i Kosovokrisen og en sikkerhedspolitisk og militær dimension i EU trængte sig mere og mere på. Desuden havde Europaparlamentet gennem Maastricht og Amsterdam traktaterne fået tillagt større beføjelser og indflydelse på udformningen af EU's politik. Men nok så vigtigt var det vel, at parlamentet trådte i karakter ved den 16. marts at afskedige den samlede Kommission. Parlamentet havde demonstreret sin magt. Derfor kunne det vel ikke være ligegyldigt for den europæiske udvikling, hvem der blev valgt til at sidde i dette parlament i de næste fem år. Det var en periode, hvor blandt andet EU skulle udvides mod øst, og hvor vigtige institutionelle ændringer skulle vedtages. Udfra en normal politisk vurdering kunne det ikke være uden interesse om løsningen af disse og alle de andre problemer blev præget af socialistiske, socialdemokratiske, liberale, kristelige eller konservative holdninger.

Et blik på de kandidater, som partierne opstillede til europaparlamentsvalget, viste en tendens til, at valget blev tillagt en lidt større betydning af partierne end hidtil. Men det var stadig ikke politikere fra de forreste geledde i den hjemlig politik, der stillede op. Kun ganske få tilhørte den kategori. Politikere går efter indflydelse og magt, og den mente de tunge politikere stadigvæk primært lå i regering og Folketing. Partiernes signal til vælgere var med andre ord, at godt nok var valget vigtigt, men lige så vigtigt som et folketingsvalg var det bestemt ikke. Sådanne signaler tager vælgerne ad notam.

Ved europaparlamentsvalg udgør Danmark én stor valgkreds. Det betyder, at vælgerne kan stemme på en bestemt kandidat, uanset

hvor i landet vælgeren bor. De personlige stemmer og dermed kandidaternes vælger-tække har derfor stor betydning for partiernes valgresultat. Dette havde i hvert fald JuniBevægelsen blik for, da partiets landsmøde den 20. marts opstillede den i praktisk politik uprøvede, men landskendte skuespiller Jens Okking som nummer syv på listen. Han blev valgt! Det var også med glæde og forventning, at Pia Kjærsgaard den 24. marts kunne præsentere den tidligere socialdemokratiske toppolitiker og politiske ordfører Mogens Camre som Dansk Folkepartis spidskandidat. Glæden skyldtes, at partiet havde fundet et kendt ansigt, og forventningen knyttede sig til partiets muligheder for at kunne tiltrække socialdemokratiske EU-modstandere og tvivlere. Også han blev valgt. Både JuniBevægelsen og Dansk Folkeparti erklærede åbent, at de bevidst ville lægge deres valgkampagner an på at erobre socialdemokratiske vælgere.

De socialdemokratiske kandidater bidrog selv til, at den tvivl, der måtte være hos deres vælgere, om de skulle stemme på partiet, i hvert fald ikke blev mindre i løbet af valgkampagnen. Partiets veteran i Europaparlamentet Freddy Blak, som højlydt havde givet udtryk for utilfredshed med kun at være opstillet som nummer fire på partiets kandidatliste, gav lige så højlydt udtryk for sin utilfredshed med en »etisk håndfæstning«, som partiets inderkreds i samarbejde med spidskandidaten Torben Lund havde udarbejdet. Ingen af de andre topkandidater havde været inddraget i det arbejde. Håndfæstningen gik ud på, at de socialdemokratiske parlamentsmedlemmer skulle rejse efter regning, således at differencen på prisen på en billet til business-class og økonomiklasse ikke kunne stikkes i egen lomme. Desuden skulle der føres offentligt regnskab med den administrative støtte på ca. 300.000 kr årligt parlamentsmedlemmerne fik fra parlamentet, de såkaldte blyantspenge. Der skulle ikke kunne lægges til side til sig selv, ligesom det skulle være forbudt at ansætte familiemed-

lemmer. Håndfæstningen var vedtaget af partiledelsen for at komme den megen debat om disse støtteordningers misbrug til livs, men Freddy Blak opfattede reglen som rettet mod ham og gjorde sig offentligt til talsmand for, at Torben Lunds ministerpension skulle stilles i bero, hvis han blev valgt. På et møde den 14. maj i partiets hovedkontor blev der med meget store bogstaver talt ud om sagen. Freddy Blak fortsatte dog med at føre en meget uafhængig og personligt orienteret kampagne.

Også John Iversen, nummer tre på partiets liste, bidrog til signalforvirringen. Han udgav den 17. maj en debatbog om dansk EU-politik, hvori han blandt andet beskyldte de danske politikere for at have ført et dobbeltspil og fortiet sandheden om EU's politiske udvikling mod stedse mere union. Han erklærede sig i bogen som tilhænger af, at EU udviklede sig til en føderation. I sandhed et fast tråd på en af Socialdemokratiets EU-ligtorne.

Under Folketingets afslutningsdebat den 27. maj spurgte flere partier derfor til, hvem det egentlig var, der tegnede Socialdemokratiets EU-politik under valgkampen. Hertil svarede Jacob Buksti, at det gjorde han som partiets EU-ordfører sammen med partiformanden, og han føjede til, at kandidaterne ikke nødvendigvis tegnede partiets politik. Hertil replicerede Freddy Blak, at han nok selv skulle bestemme, hvad han mente og gjorde. Ledelsen havde tilsyneladende tabt kontrollen over den mere og mere personcentrede kampagne. Spidskandidaterne havde ret så forskellige holdninger til EU, angreb hinanden, og det hjalp ikke på det interne sammenhold, at partiledelsen i den situation valgte at lade Torben Lund, Charlotte Fuglsang og Helle Thorning-Schmidt repræsentere partiet i DR-TV's præsentationsprogram og dermed så bort fra listens nr. 2, 3 og 4. Ritt Bjerregaard gav åbenlyst sin støtte til Helle Thorning-Schmidt.

Valgkampen var ikke præget af noget gen-

nemgående og dominerende tema. På et tidspunkt hvor der var krig i Europa, indtog – i lighed med den forrige valgkamp – opgør mod snyd og bedrag i EU, rejsegodtgørelse, blyantspenge, parlamentarikernes løn, deres fravær fra møderne, mindre bureaukrati, større åbenhed osv osv en stor del af debatten. Men derudover indgik også de i bred forstand sikkerhedspolitiske spørgsmål og Danmarks rolle heri, alt sammen set i lyset af de danske forbehold. Miljø-, sundheds-, forbruger- og flygtningepolitik berørtes også i debatten. Men generelt var emnerne knapt så meget koncentreret om de områder, hvor parlamentet i sig selv havde direkte indflydelse, som de var koncentreret om de områder, der gjaldt EU som helhed, og her var grundtonen stadig et for eller imod mere union.

De første meningsmålinger viste stor tilslutning til Venstre og Socialdemokratiet, medens unionsmodstanderne – JuniBevægelsen og Folkebevægelsen mod EF-Unionen – stod til kraftig tilbagegang. Men efterhånden som kampagnen skred frem, og de fik mere medieomtale, end de gjorde til daglig, ændrede dette sig markant. Det var med andre ord, som det plejede at være. Og det er vel egentlig også den karakteristik, der er mest dækkende for valgresultatet.

Selvom vælgerne afgav deres stemme den 10. juni, måtte de ikke tælles op før afstemningen var afsluttet i de øvrige EU-lande den 13. juni. Af sparehensyn var det oprindelig planen først at foretage optællingen mandag den 14. juni, men for at opprioritere den symbolske betydning af valget, blev det ændret, så den kunne begynde søndag aften kl. 22.00. Det skulle være en »rigtig« valgaften, og stemningen blandt politikerne inklusive statsministeren denne søndag aften var, at tage skridtet fuldt ud ved det næste valg i 2004 og gøre søndag til afstemningsdag.

Overordnet stabilitet var som sagt hovedindtrykket af resultatet (se tabel 1.). Stemmeprocenten var 50,5 mod 52,9 i 1994. EU-modstanderlisterne fik nøjagtig samme tilslutning som i 1994, nemlig 37%. Det var stadig kun i Danmark, at to lister, der ikke opstiller til folketingsvalg, samlet kunne opnå en tilslutning på hele 23,4%, kun 2,1 procentpoint mindre end i 1994. Den bevægelse, der var, bestod i, at det mere yderligtgående standpunkt som Folkebevægelsen stod for – Danmark ud af EU – mistede et mandat til den i den henseende mere moderate JuniBevægelse.

Venstre, som havde nedtonet EU-begejstringen mærkbart under valgkampen, opnåede med en fremgang på ét mandat at blive det første danske parti, der kunne sende hele fem repræsentanter til parlamentet. Partiets spidskandidat Bertel Haarder blev valgets ubestridte sejrherre med 180.974 personlige stemmer (se tabel 2). Også ved det tredje valg Dansk Folkeparti deltog i, havde det succes og blev repræsenteret med ét mandat. For Det konservative Folkeparti blev valget som forventet et stort nederlag. Forventet fordi stemmemagneten fra sidste valg, Poul Schlüter (247.956 personlige stemmer svarende til 67% af partiets samlede stemmetal), ikke stillede op, men først og fremmest fordi partiets vedvarende interne stridigheder ikke just øgede tiltrækningskraften. Det samme gjaldt de socialdemokratiske kandidaters signalforvirring. Selvom partiet gik en anelse frem i antal stemmer, måtte det konstatere, at dets traditionelle problemer ved europavalg stadig var virksomme. Partiet fik ikke rettet op på dets dårlige valg i 1994. Freddy Blaks personlige kampagne derimod bar frugt. Han erobrede med 61.703 stemmer overbevisende partiets andet mandat. Den store overraskelse leverede imidlertid Helle Thorning-Schmidt. Hele vejen gennem fintællingen havde stillingen skiftet mellem listens nummer to Niels Sindal og listens nummer tre John Iversen tæt fulgt af Helle Thorning-Schmidt og Char-

lotte Fuglsang. Først da de allersidste stemmer var talt op i Østbanekredsen i det indre København blev det afgjort, at hun med blot 38 stemmer mere end John Iversen havde erobret det tredje mandat. Nævnes skal det også, at Mimi Jakobsen trods 59.083 personlige stemmer ikke formåede at generobre det mandat, Centrum-Demokraterne tabte i 1994, medens Lone Dybkjær i kompaniskab med Naser Khader fastholdt de radikales ene mandat. I den standende diskussion i Socialistisk Folkeparti om unionsudviklingen lod de vælgere, der stemte på partiet, ingen tvivl tilbage: nej- fløjen vandt suverænt med valget af Pernille Frahm.

Den samlede konklusion på valgresultatet må være, at Danmark stadig havde to partisystemer, ét der er i funktion, når der er europavalg og ét der er i funktion, når der er folketingsvalg. EU-spørgsmålet og hele forbeholdsproblematikken var stadig meget betydningsfulde konflikttemaer i dansk politik.

Halvåret bragte ingen forandringer i det grundlæggende samarbejds- og konfliktmønster i Folketinget. Udover forsvarsforhandlingerne blev der ikke fra regeringens side fremlagt forslag til store reformer, hvor partiernes samarbejdsrelationer for alvor kunne blive prøvet af. Ovenpå de voldsomme reaktioner på efterlønsreformen var der tilsyneladende en reformtilbageholdenhed hos regeringen. Den havde således opgivet at komme videre i dette halvår med tre store områder, der alle var indeholdt i regeringsgrundlaget: En førtidspensionsreform, en revision af lejeloven og en hovedstadsreform. Partiernes bevægelser i forhold til hinanden var således primært holdt på erklæringsniveauet.

Her tilkendegav både Enhedslisten og Socialistisk Folkeparti, at de var indstillet på at sikre regeringen et flertal på de områder, hvor der ellers var lagt op til et forlig med de borgerlige partier. På Enhedslistens årsmøde den

27.-28. februar erklærede Frank Aaen, at det skulle fremstå klart for vælgerne, at regeringen faktisk havde et alternativ til samarbejdet med de borgerlige partier. Konkret kunne det indebære, at Enhedslisten ikke, som det var tilfældet ved de sidste finanslovsforhandlinger, forlod disse på et meget tidligt tidspunkt. Nu agtede partiet tilsyneladende at bide sig fast i bordet. De knap 200 delegerede diskuterede også partiets interne rotationsregler, som blandt andet indebar, at partiets folketingsmedlemmer ikke kunne genopstille, hvis de havde siddet i Folketinget i syv år. Det ville ramme Frank Aaen, Søren Søndergaard og Keld Albrechten. Meningerne om princippet hensigtsmæssighed var delte, og årsmødet landede på et kompromis. Fremover var reglen, at man ikke kunne blive valgt til folketingskandidat på årsmødet, når man havde siddet syv år i Folketinget. I praksis betød det, at de nuværende folketingsmedlemmer kunne forsætte i endnu en valgperiode udover den igangværende.

Holger K. Nielsen benyttede Socialistisk Folkepartis 40-års jubilæum den 15. februar til at erklære, at partiet var parat til at indgå i en socialdemokratisk ledet regering, der baserede sig på midterpartiernes støtte. En rød-grøn koalition var målet. Erklæringen blev mødt med kølig interesse af regeringspartierne. Der var stadig meget der skilte, især i forhold til midterpartierne. Et område var EU-politikken, et andet var holdningen til reformer af velfærdssamfundet herunder især spørgsmålet om udlicitering. Disse temaer blev drøftet på partiets hovedbestyrelsesmøder forud for landsmødet den 22.-24. maj i Aalborg. Her udviklede debatten sig til først og fremmest at handle om udlicitering. Det fremgik af de mange indlæg, at den ideologisk bestemte modstand var klart fremherskende. Det var ikke nok, at der blev opstillet meget præcise, kontroller- og målbare krav til opgaveløsningen, når der skulle udliciteres. Det var det store flertals opfattelse, at sådanne krav ikke var mulige at opstille inden for visse om-

sorgs- og plejeopgaver som f.eks. omkring daginstitutioner, personlig pleje i hjemmehjælp og sygehussektoren. På sådanne områder kunne Socialistisk Folkeparti derfor ikke støtte udlicitering. Dermed var der sat bom for udlicitering af de »bløde« områder, og dermed også lagt en hindring i vejen for en regeringsdeltagelse, der byggede på midterpartierne.

Landsmødet var Steen Gades sidste. Han havde sagt ja til at blive direktør i Miljøstyrelsen og forlod derfor partipolitik. Dermed var ja-fløjen i partiet blevet alvorligt svækket. Holger K. Nielsen forsikrede dog, at der stadig ville og skulle være plads i partiets ledende organer og ved besættelsen af udvalgsposter i Folketinget til de synspunkter, ja-fløjen repræsenterede.

Også på Kristeligt Folkepartis landsmøde den 30.4.-1.5. berørtes samarbejds- og regeringskonstellationerne. Jann Sjursen kunne i sin afsluttende tale konstatere, at ingen havde talt for, at partiet skulle pege på Poul Nyrup Rasmussen som leder af en regering efter næste valg. Desuden vedtoges en ændring af partiet vedtægter, som betød, at der krævedes to tredjedels flertal i hovedbestyrelsen for, at partiet kunne indgå i et regeringssamarbejde. I den med jævne mellemrum førte debat i partiet om kompetence- og magtforholdet mellem folketingsgruppen og landsorganisationen var der med denne vedtægtsændring sket en magtforskydning til fordel for sidstnævnte. Jann Sjursen fastholdt dog, at folketingsgruppen var suveræn, når det gjaldt indgåelse af forlig i det daglige folketingsarbejde. Han bedyrede, at Kristeligt Folkeparti ikke skulle have Socialistisk Folkeparti eller

Enhedsliste-lignende tilstande, som han udtrykte det.

En af partipolitik uafhængig beslutning af stor politisk betydning blev truffet den 19. februar. Her afsagde Højesterets elleve dommere enstemmigt en dom, der gav Tvind-skolerne medhold i, at Folketinget havde handlet i strid med Grundloven, da 32 skoler i 1996 ved lov var blevet frataget deres statstilskud. Særloven var i strid med Grundlovens § 3 om magtdelingen, da Folketinget, ifølge Højesteret, havde gjort sig til dommer i den tvist, der var mellem Tvind-skolerne og Undervisningsministeriet, da loven afskar skolerne fra at få prøvet sagen ved domstolene. Højesterets historisk bestemte tilbageholdenhed med hensyn til at underkende et folketingsflertals beslutninger var brudt. Den danske Højesteret havde dermed bragt sig lidt mere på linie med de aktivistiske forfatningsdomstole, der var i en række lande, såvel som med praksis i Den europæiske Menneskerettighedsdomstol og EF-domstolen.

En beretning om første halvår 1999 kan ikke slutes uden at nævne, at Danmark i perioden fra den 24. marts til den 10. juni befandt sig i krig med et andet europæisk land. Den nødvendige lovgivning til den aktive danske deltagelse med fly, landtropper og marinefartøjer i NATO's aktion mod Serbien blev sikret af et bredt flertal bestående af Socialdemokratiet, Det radikale Venstre, Centrum-Demokraterne, Kristeligt Folkeparti, Det konservative Folkeparti og Venstre. Enhedslisten, Socialistisk Folkeparti, Dansk Folkeparti og Fremskridtspartiet undlod med varierende begrundelser at støtte eller stemte imod.

	1979 (1979)		1984 (1984)		1989 (1988)		1994 (1994)		1999 (1998)	
	pct.	man- dat	pct.	man- dat	pct.	man- dat	pct.	man- dat	pct.	man- dat
SD	21,0 (38,3)	3	19,5 (31,6)	3	23,3 (29,8)	4	15,8 (34,6)	3	16,5 (35,9)	3
RV	3,3 (5,4)	0	3,1 (5,5)	0	2,8 (5,6)	0	8,5 (4,6)	1	9,1 (3,9)	1
KF	14,0 (12,5)	2	20,8 (23,4)	4	13,3 (19,3)	2	17,7 (15,0)	3	8,5 (8,9)	1
CD	6,2 (3,2)	1	6,6 (4,6)	1	8,0 (4,7)	2	0,9 (2,8)	0	3,5 (4,3)	0
SF	4,7 (5,9)	1	9,2 (11,5)	2	9,1 (13,0)	1	8,6 (7,3)	1	7,1 (7,6)	1
Juni- Bev.						3*	15,2	2	16,1	3
Folke- Bev.	21,0	4	20,8	4	18,9	4/1*	10,3	2	7,3	1
DF									5,8 (7,4)	1
KRF	1,8 (3,7)	0	2,8 (2,7)	0	2,7 (2,8)	0	1,1 (1,9)	0	2,0 (2,5)	0
V	14,4 (12,5)	3	12,4 (12,1)	2	16,6 (11,8)	3	18,9 (23,3)	4	23,4 (24,0)	5
FRP	5,8 (11,0)	1	3,5 (3,6)	0	5,3 (9,0)	0	2,9 (6,4)	0	0,7 (2,4)	0
Valg- delt	47,8 (85,6)		52,4 (88,4)		46,2 (85,7)		52,9 (84,3)		50,5 (85,9)	

* Tre fra Folkebevægelsen skiftede i valgperioden til at repræsentere JuniBevægelsen.

Kilde: Den officielle valgstatistik.

*Tabel 1. Valg til Europaparlamentet, 1979-1999.
Stemmeprocent ved folketingsvalg i parentes.*

Navn	Parti	Personlige stemmer	% af partiets samlede stemmetal
Bertel Haarder	V	180.974	39,3%
Lone Dybkjær	RV	123.514	68,6%
Jens-Peter Bonde	JuniBev.	117.778	37,1%
Pernille Frahm	SF	84.858	60,6%
Torben Lund	SD	84.208	26,0%
Christian Rovsing	KF	81.539	48,9%
Mogens Camre	DF	77.104	67,1%
Ole Krarup	Folkebev.	63.251	44,0%
Freddy Blak	SD	61.703	19,0%
Jens Okking	JuniBev.	44.276	13,9%
Karin Riis Jørgensen	V	43.496	9,4%
Anne E. Jensen	V	36.925	8,0%
Ulla M. Sandbæk	JuniBev.	34.885	11,0%
Helle Thorning-Schmidt	SD	22.890	7,1%
Ole Andreasen	V	22.349	4,6%
Niels Busk	V	16.150	3,5%

Kilde: Den officielle valgstatistik fra Danmarks Statistik.

Tabel 2. De valgte kandidater ved europaparlamentsvalget den 10. juni 1999

Manuskriptet er afsluttet den 9. september